

Format de citation

Lee Stolička, Ondřej: review of: Silvia Z. Mitchell, *Queen, Mother, and Stateswoman. Mariana of Austria and the Government of Spain*, University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2019, in: *Opera Historica*, 21 (2020), 1, p. 134-137, DOI: 10.15463/rec.1061237709

First published: *Opera Historica*, 21 (2020), 1

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

dvoře, dvorský ceremoniál, nejrůznější (přechodové) rituály, performance, konflikty, gesta, metafory, symboly. Stranou pozornosti však neponechal ani významné politické události, jako bylo uzavírání mírových smluv v Münsteru a Osnabrücku, které se však snažil reflektovat optikou pří-
mých účastníků těchto událostí, případně dalších soudobých pozorovatelů, zejména Ferdinanda III. a jeho blízkých. Díky tomu hlavní protagonista recenzované práce neustále vystupuje do popředí a je bezprostředně zapojen do děje jako pomyslný *spiritus agens* probíraných událostí. Autor navíc na osobu a jednání vladaře nepohlíží pouze optikou historie, ale také dalších vědních disciplín, kupříkladu dějin umění, literatury, muzikologie, teatrologie, sociologie nebo psychologie.

Předkládaná monografie nabízí zajímavý myšlenkový model, prostřednictvím něhož lze nahlížet na osobnost konkrétního habsburského císaře – Ferdinanda III. Mark Hengerer díky hlubokému ponoření do rozličných písemných, ikonografických a hmotných pramenů a jejich promyšlené interpretaci ukazuje jednu z možných cest, jak proniknout do myšlenkového světa raně novověkého člověka, poznat jeho hodnotový žebříček a plasticky nastí-
nit mnohočetný obraz vladaře jednoho z nejmocnějších evropských soustátí na prahu moderní doby. Spojení širokého heuristického ukotvení recenzované publikace a inovativního metodologického přístupu autora nabízí komplexní pohled na zmiňované téma. Právě z koncepce
.....

a metodologické propracovanosti Hengererovy monografie by měly čerpat inspiraci další badatelské generace, které se budou pokoušet sestavit biografie různých historických osobností.

Rostislav Smíšek

Silvia Z. MITCHELL, *Queen, Mother, and Stateswoman: Mariana of Austria and the Government of Spain*, Penn State University Press, University Park, PA 2019, 312 s., ISBN-13: 978-0271083391.

Americká historička Silvia Z. Mitchell navazuje na současný revizionistický směr západní historiografie zaměřené na období posledních Habsburků na španělském trůnu. Již mnozí angličtí historikové upozorňovali na problematiku úpadku španělské monarchie 17. století, které se pod bourbonskou propagandou přeneslo do španělské a evropské historiografie 20. století. V sedmdesátých letech anglický historik a specialista iberských dějin Henry Kamen vystupoval aktivně proti podobnému vnímání vlády posledních španělských Habsburků. Jeden z jeho hlavních argumentů spočíval v popření dalšího paradigmatu španělské historie. Z jeho úhlu pohledu španělská monarchie 16. a začátku 17. věku nikdy nedospěla ke svému „zlatému“ období, tudíž nemohlo dojít ani k jejímu úpadku v 17. století.¹ Rozvinul tak myšlenku Johna H. Elliotta, který toto období vnímal pouze jako úpadek Kastilie.² K zásadní změně pohledu na paradigma úpadku španělské

¹ Henry KAMEN, *The Decline of Spain: a historical myth?*, Past and Present 81, 1978, s. 27.

² John H. ELLIOTT, *The Decline of Spain*, Past and Present 20, 1961, s. 52–75.

monarchie napomohla výrazněji až monografie Christophera Storrsse. Anglický historik se zaměřil na vzrůstající vojenskou sílu španělské monarchie a diplomatickou síť po smrti Filipa IV. a použil poprvé označení „resilience“.³ Období „houževnatosti“ vystihuje hlavní myšlenku Christophera Storrsse, jelikož se španělská monarchie dokázala přenést přes několik válek s Francií a vnitřních nepokojů bez výraznějších ztrát území. Navíc v průběhu vlády Karla II. mírně vzrostla vojenská síla španělské armády. I když španělská monarchie uznala v roce 1668 samostatnost Portugalska, zmíněný konflikt patřil spíše k testamentu vlády Filipa IV., jelikož probíhal již od roku 1640.

Podobný vývoj zaznamenala také španělská historiografie, která se v průběhu druhé poloviny 20. století začala odklánět od negativního obrazu posledních španělských Habsburků. Již dříve Antonio Domínguez Ortiz hodnotil střídmeji a s větší pokorou období druhé poloviny 17. století ve španělských dějinách především pro značný nedostatek zevrubného archivního výzkumu. Nejvýrazněji v tomto směru ovlivnil španělskou historiografii Luis Antonio Ribot García. Zaměřil se na politické a ekonomické dějiny vlády Karla II. i na jeho osobnost.⁴ Podle mnohých pramenných důkazů sice Karel trpěl křečkovým zdravím, avšak nikoli mentální

poruchou. Jeho výzkum následně inspiroval Christophera Storrsse, který po prozkoumání osobních svědectví italských diplomatů také neshledal panovníka jako mentálně postiženého.⁵

Pod vlivem nových metodologií se dostalo pozornosti Karlu II. i jeho matce Marii Anně Habsburské (1634–1696), která se ujala regentství po smrti svého manžela v roce 1665. Se značným přispěním gender studies v západní historiografii vznikly v průběhu posledních dvou dekad dokonce dvě monografie věnované regentce španělské monarchie. Silvia Z. Mitchell v úvodu své knihy sice prohlásila, že jde o první dílo, které zasazuje Marii Annu Habsburskou do kontextu zahraniční politiky, avšak již španělská historička Laura Oliván Santalietra dokázala zmíněné mnohem moderněji a dříve.⁶ Navíc Silvia Z. Mitchell oproti druhé autorce nepracovala s německojazyčnými prameny ani s německy psanou literaturou až na drobné výjimky takřka vůbec. Sama autorka naznačila, že vztah mezi Vídní a Madridem získal po smrti Filipa IV. na důležitosti a Marie Anna Habsburská se snažila o jeho zesílení. Zmíněný nedostatek ve velké míře ovlivnil vyrovnanější zasazení Marie Anny Habsburské do evropské politiky a odkázal autorku k velmi omezenému následování pro-španělské historiografie ve vztahu

³ Christopher STORRS, *The Resilience of the Spanish Monarchy 1665–1700*, Oxford 2006.

⁴ Luis Antonio Ribot GARCÍA, *El arte de gobernar, estudios sobre la España de los Austrias*, Madrid 2006, s. 204.

⁵ Christopher STORRS, *El rey desconocido: Las audiencias de Carlos II con Costanzo Operti, 1690–1700*, in: Bernardo J. García García – Antonio and Antonio Álvarez-Ossorio Alvariño (edd.), *Visperas de Sucesión. Europa y la Monarquía de Carlos II*, Madrid 2015, s. 291–293.

⁶ Laura Oliván SANTALIETRA, *Imagen, poder y diplomacia de una reina cortesana*, Madrid 2006.

k rakouským Habsburkům. Její výzkum tak například postrádá důležitý pohled císařských ambasadorů působících v Madridu, kteří se pohybovali v blízkosti španělské královny. Zvláště v pasážích, které vykreslují spolupráci mezi Vídní a Madridem, působí císař Leopold I. jako viník, který kazil velmi erudované snahy své starší sestry o spolupráci. Autorka tak ze španělsky psaných pramenů mnohdy vyvozuje téměř absurdní závěry. Sto padesát tisíc escudos a následných dalších padesát tisíc escudos opravdu nestačilo k naverbování 20 000 vojáků z území Římsko-německé říše ve druhé polovině 17. věku k obraně Španělského Nizozemí (s. 81 a 95). Z výzkumu Antonia Josého Rodrígueza Hernándezze vyplývá, že reálná hodnota podobného vojska se pohybovala přes milión escudos.⁷ Naopak španělská monarchie neplnila a ani nemohla plnit své závazky vůči svým spojencům ani v následném konfliktu s Francií v sedmdesátých letech 17. století. Podobně argumentoval také anglický historik Peter Wilson, který viděl v subsidiích pouze počáteční pomoc s hotovostí, ale z celkového hlediska většinu nákladů na vojáky zaplatil nakonec zprostředkovatel.⁸

S tím souvisí druhá zásadní výtka vůči americké historičce, která nevyčerpala plně možnou kritiku pramenů především s ohledem na politické schopnosti

královny a její vztah ke Karlovi II. Silvia Z. Mitchell vykonstruovala obraz silné panovnice s jasnými politickými cíli. Její mnohdy až křečovitá snaha ji dovedla k faktografickým chybám, kdy například připisovala zásluhu španělské regentce za diplomatickou práci Leopolda I. (s. 12, 17 a 99). Podle autorky španělská regentka přivedla Braniborsko-Prusko do koalice se španělskou monarchií a byla hlavní strůjčyní této koalice. I když Marie Anna Habsburská mohla prezentovat na španělském dvoře zmíněné spojenectví jako vlastní úspěch, nejvíce se o spojení mezi španělskou monarchií a Braniborskem-Pruskem zasloužil Leopold I. Již k dřívější dohodě s Friedrichem Vilémem z počátku sedmdesátých let 17. věku připojil tajný bod, který popisoval možnost budoucího připojení španělské monarchie k již existující alianci.⁹

Naopak velmi pozitivně působí pasáže knihy, ve kterých Silvie Z. Mitchell popisuje mládí a výchovu budoucí španělské královny. Podařilo se jí tak vyvrátit zastaralé pozůstatky historiografie 19. století. Starší sestra Leopolda I. prošla výchovou odpovídající vysokému postavení ve společnosti jako ostatní členky rodu Habsburků, která jí měla umožnit se v budoucnu podílet na rodové politice. Ovládala podobně

⁷ Antonio José Rodríguez HERNÁNDEZ, *El precio de la fidelidad dinástica: colaboración económica y military entre la monarquía hispánica y el imperio durante el reinado de Carlos II (1665–1700)*, Studia historica. Historia moderna 33, 2011, s. 146.

⁸ Peter H. WILSON, *Prussia as a Fiscal-Military State*, in: Christopher Storrs (ed.), *The Fiscal-Military State in Eighteenth-Century Europe*, Essays in honour of P.G. M. Dickson, Farnham 2008, s. 114.

⁹ Alianční smlouva mezi Leopoldem I. a Friderichem Vilémem, 23. červenec 1672. Kopie smlouvy ve španělštině. Archivo Histórico Nacional, Consejo de Estado, 2804, Exp. 21 and 22.

jako Leopold I. několik jazyků, mezi které patřila španělština, němčina a latina (s. 23). Podobně pozitivně působí zjištění o zřízení vlastní kanceláře španělské regentky, která se aktivně zajímala o chod monarchie. V mnohém však snaha Silvie Z. Mitchell udržet vyrovnaně kladný obraz Marie Anny Habsburské po celou dobu její narace odporuje v určitých mezích logice. Ačkoli regentka získala kvalitní vzdělání a rozhodně nebyla pouhou loutkou v Madridu, zákonitě alespoň v prvních chvílích svého regentství působila nezkušeně. Její výběr favoritů (Juan Everardo Nithard a Fernando Valenzuela) nesměřoval ke klidnějším časům v Madridu, jelikož oba dva museli nedobrovolně opustit své postavení na nátlak části španělské šlechty pod vedením dona Juana Josého de Austria, nemanželského syna Filipa IV. Již po jmenování Nitharda do funkce generálního inkvizitora předvídal císařský velvyslanec František Eusebius Pötting odpor španělské šlechty. Španělská regentka jmenovala do takto vysoké funkce cizince a jezuitu bez jakékoli rady Španělů.¹⁰ Naopak císařský velvyslanec Ferdinand Bonaventura Harrach se snažil přesvědčit Fernanda Valenzuelu k odstoupení ze své funkce před vojenským převratem ještě na přelomu roku 1676, aby utišil nebezpečnou situaci v Madridu a zachránil postavení starší sestry Leopolda I.¹¹ Ani jeden ze

zmíněných konfliktů se španělskou šlechtou neprokazoval „mistrné“ schopnosti španělské regentky ve dvorských záležitostech.

Dílo americké historičky Silvie Z. Mitchell lze doporučit z jednoho hlavního důvodu. Jedná se teprve o druhou modernější monografii španělské regentky Marie Anny Habsburské, která reflektuje revizionistické snahy španělské historiografie pro zmiňované období a první psanou v jiném než španělském jazyce. Kniha zprostředkovává chronologický pohled na život vládkyně s ohledem na politické milníky v jejím životě a představuje ztvárnění období posledních Habsburků z jiného úhlu pohled než zmiňovaná tradičnější monografie Christophera Storrse. Její dílo navíc odkrylo nedostatky současného bádání, které si do budoucna vyžádá více komparativního výzkumu diplomatických vztahů mezi Vídní a Madridem.

Ondřej Lee Stolická

Stefan SEITSCHEK, Die Tagebücher Kaiser Karls VI. Zwischen Arbeitseifer und Melancholie, Horn, Verlag Berger 2018, 541 s., ISBN 978-3-85028-856-9.

Životní osudy habsburských císařů 17. a první půle 18. století poutaly zájem historiků a historiček již od raného novověku. O této skutečnosti svědčí rozličné

¹⁰ Alfred Francis PRIBRAM, *Privatbriefe Kaiser Leopold I an des Grafen F. E. Pötting, 1662–1673 I*, Wien 1904, s. 259.

¹¹ Ondřej STOLIČKA, *Different German Perspectives on Spanish Politics in the 1670s. The Reaction of Vienna and Berlin on the Coup of Juan José de Austria in the Year 1677*, *Journal of Early Modern History* 23 (4), 2019, s. 367–385, zde s. 381–382.